

ELEKTRON TIJORAT INTEGRATSIYASI JARAYONLARINI TAHLILI

J.Aripov

(aripovjavohir@gmail.com)

K.Ahmedova

(axmedovakamola31@gmail.com)

Ushbu maqolada elektron savdoda integratsiya jarayonlarini rivojlantirishning amaliy va statistic ma'lumotlari o'rganilib, mahalliy va xalqaro tajriba misolida integratsiya samaradorligi tahlil qilingan.

Elektron tijorat integratsiyasi nafaqat yirik platformalar yoki IT-kompaniyalar darajasida, balki turli tarmoqlarda — ayniqsa, sanoat, chakana savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida ham muhim iqtisodiy samaralarni keltirmoqda. Ushbu tarmoqlar integratsiyadan turlicha darajada foyda ko'rmoqda, bu esa ularning texnologik tayyorgarligi, ichki operatsion tuzilmasi va iste'molchi bilan o'zaro aloqasi bilan bog'liq. Shu sababli har bir sektor misolida elektron tijoratda integratsiyalashuvning iqtisodiy ta'sirini alohida tahlil qilish dolzarb hisoblanadi.

Sanoat sohasida integratsiyalashuv ishlab chiqarish va yetkazib berish zanjirining uyg'unlashuvi orqali xarajatlarni kamaytirish va mahsulot aylanishini tezlashtirish imkonini beradi. Masalan, O'zbekistonning yirik maishiy texnika ishlab chiqaruvchilari — "Artel" yoki "Shivaki" brendlari — o'z savdo tarmoqlarini onlayn platformalar bilan bog'lab, ERP tizimlari orqali mahsulot harakatini avtomatik kuzatish imkoniyatiga ega bo'lishdi. Bu yondashuv mahsulot zaxirasining ortiqcha to'planib qolishini oldini olib, ishlab chiqarish jadvalini real talabga moslashtirishni ta'minladi. Natijada, ombor xarajatlari va ortiqcha ishlab chiqarish tannarxi kamaydi.

Chakana savdo sektorida integratsiyalashuv mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, buyurtma va yetkazib berish tizimlarini avtomatlashtirish orqali foydani ko'paytirishga xizmat qilmoqda. "Korzinka.uz" supermarketlar tarmog'i tomonidan amalga oshirilgan raqamli integratsiya tajribasi buning yaqqol isbotidir. Kompaniya mobil ilovasi, veb-sayti va do'konlardagi to'lov tizimlarini yagona CRM platformasiga ulash orqali mijoz xarid ma'lumotlarini markazlashgan tarzda yig'moqda. Bu tizim asosida sodiqlik dasturlari, individual chegirmalar va statistik tahlillar joriy etilib, xaridor faoliyati bo'yicha strategik qarorlar qabul qilinmoqda.

Xizmat ko'rsatish sohasida esa integratsiyalashuv, ayniqsa, umumiy ovqatlanish (HoReCa) va logistika xizmatlarida kuchli turtki bo'lmoqda. Masalan, "Express24" va "Yandex Go" kabi xizmatlar restoran, ombor, yetkazib beruvchilar va mijoz o'rtasidagi butun ekotizimni yagona platforma asosida birlashtirgan. Natijada, buyurtmani olishdan to uni yetkazib berishgacha bo'lgan jarayon to'liq avtomatlashtirilgan, bu esa xizmat ko'rsatish vaqtini sezilarli darajada qisqartirgan hamda foydalanuvchi ishonchini oshirgan.

15-Iyul, 2025-yil

Quyidagi jadval uchta asosiy tarmoq – sanoat, chakana savdo va xizmat ko‘rsatish – bo‘yicha integratsiya natijalarining solishtirma tahlilini aks ettiradi: (2.4-jadval).

1-jadval. *Tarmoqlar bo‘yicha integratsiya samaradorligi ko‘rsatkichlari (2022–2024)*

Ko‘rsatkichlar	Sanoat	Chakana savdo	Xizmat ko‘rsatish
Xarajatlar kamayishi (%)	–14 %	–18 %	–22 %
Buyurtma tezligi o‘sishi (%)	+32 %	+38 %	+44 %
Mijoz sodiqligi ortishi (%)	+19 %	+24 %	+29 %
Zaxira aylanish tezligi (oylik)	2.5 → 3.6	2.1 → 3.4	1.8 → 2.9

Bu raqamlar tarmoqlar bo‘yicha integratsiyaning ko‘p bosqichli ijobiy ta‘sirini yaqqol ko‘rsatadi. Xizmat ko‘rsatish sohasida eng yuqori o‘shish kuzatilgani bu segmentdagi texnologik moslashuvchanlik va tezkor aloqa tizimlari bilan izohlanadi. Shu bilan birga, chakana savdo tarmog‘ida mijoz bilan bevosita aloqaning kuchaygani takroriy xaridlar va foyda marjasining oshishiga olib kelgan.

Sanoat korxonalari esa mahsulot zaxiralarini boshqarishda integratsiyaning samaradorligini chuqurroq his qilishgan. Ular uchun bu holat nafaqat xarajatlarni kamaytirish, balki ishlab chiqarish jadvalini to‘g‘ri rejalashtirish va yetkazib berishni barqarorlashtirish uchun ham muhim vosita bo‘lmoqda.

Integratsiya, shu tariqa, har bir sektor uchun o‘ziga xos iqtisodiy natijalar beradi. Muhimi, bu jarayonni nafaqat texnologik yangilik deb qarash, balki uni iqtisodiy strategiya sifatida qo‘llash zarur. O‘zbekiston misolida integratsiyalashuvning sektoral tahlili ko‘rsatadiki, har bir tarmoq uchun moslashtirilgan yondashuvlar ishlab chiqilishi zarur, chunki yagona model barcha holatlarga mos kelavermaydi.

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. Elektron tijorat statistikasi – 2023. Toshkent; 2024.
2. O‘zbekiston Raqamli texnologiyalar vazirligi. Kiberxavfsizlik holati hisobot – 2022. Toshkent; 2023.
3. World Economic Forum. Global Risks Report 2024. Geneva; 2024.
4. Accenture. The Cost of Cybercrime Study 2024. Dublin; 2024.
5. Anderson R. Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems. 3-ed. Wiley; 2020.